บทบาทของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤต

นายชจร ชัยแสวง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2526

ISBN 974-562-161-7

010431

THE ROLE OF AŚVINS IN SANSKRIT LITERATURE

Mr. Khajorn Chaisawaeng

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤต

โดย นายขจร ชัยแสวง

ภาควิชา ภาษาตะวันออก

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทัศนีย์ สินสกุล

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุประดิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประพิณ มโนมัยวิบูลย์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ วิสุทธ์ บุษยกุล)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี ฬาพานิช)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทัศนีย์ สินสกุล)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤต

ชื่อนิสิต นายขจร ฮ้อแสวง

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทัศนีย์ สินสกุล

ภาควิชา ภาษาตะวันออก

ปีการศึกษา 2525

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เริ่มต้นจากประเด็นที่ว่า เทพอัศวินในความเข้าใจของคนไทยนั้น เป็นเทพนักรบฝาแฝดที่เกี่ยวข้องกับม้าและมีหน้าเป็นม้า อันที่จริงแล้วเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีสมัยพระเวทอันเป็นที่มานั้น เทพอัศวินมิได้มีลักษณะตลอดจนบทบาทเช่นนี้เลย

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤตสมัยพระเวท มหากาพย์และปุราณะ จึงได้ดำเนินการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลอันเป็นหลักฐานชั้นต้นจากบทสวดสรรเสริญเทพอัศวินในคัมภีร์ฤคเวท คัมภีร์อถรรพเวท เรื่องราวเกี่ยวกับเทพอัศวินในคัมภีร์ศตปถพราหมณะ มหาภารตะ รามายณะ หริวงศ์และคัมภีร์ปุราณะฉบับต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลอันเป็นหลักฐานชั้นรองจากหนังสือวรรณคดีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แปลข้อมูลเหล่านั้นเป็นภาษาไทย แล้วศึกษาและวิเคราะห์จนได้ข้อสรุปว่า บทบาทของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤตจัดได้เป็นสองลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นบุคลาธิษฐานของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างหนึ่ง กับลักษณะที่เป็นบุคคลจริง ๆ ในประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง

ในลักษณะที่เป็นบุคลาธิษฐานของปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้น เทพอัศวินคงจะเป็นแสงสว่างแรกในยามรุ่งอรุณหรือแสงสนธยาก่อนเวลารุ่งอรุณ เพราะเหตุที่ว่า เทพอัศวินเป็นเทพฝาแฝดที่ไม่เคยแยกจากกัน ความเป็นสองที่แยกจากกันมิได้นี้ คงจะแสดงถึงแสงสว่างที่เป็นคู่หรือเวลาที่เป็นคู่คือ ก็งมืดก็งสว่าง ในยามที่ท้องฟ้ามีสีแดงเรื่อ(สีแดงขาว)

ในลักษณะที่เป็นบุคคลจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ เทพอัศวินคงจะเป็นกษัตริย์ในสูรยวงศ์ของอินเดียสมัยโบราณ ผู้มีความสามารถในการรักษาโรคได้อย่างน่าอัศจรรย์ เป็นผู้มีรูปงามเลิศ เฉลียวฉลาด มีความเมตตากรุณาและเป็นบุคคลตัวอย่างของผู้ที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ทรมาน ความดีงามและความสามารถของพระองค์ทั้งสองคงจะมีมากจนเป็นที่เลื่องลือไปในสมัยต่อมา และในที่สุดก็ได้กลับกลายฐานะจากมนุษย์ไปเป็นเทพเช่นเดียวกับวีรบุรุษทั้งหลายของอินเดีย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title	The Role of Aśvins in Sanskrit literature
Name	Mr. Khajorn Chaisawaeng
Thesis Advisor	Associate Professor Saksri Yamnadda, Ph.D.
	Assistant Professor Tasanee Sinsakul
Department	Eastern Languages
Academic Year	1982

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ABSTRACT

This thesis arises from the concept that, according to the Thai people, Aśvins are the twin warrior deities who have the face of a horse and are associated with horses. Such idea, probably implied by the word "Aśva" which means "a horse", makes the Thai Aśvins quite different from the original "Aśvins" in the Sanskrit literatures, especially the Vedic ones.

The purpose of the thesis is to study and analyse the role of Aśvins in Sanskrit literatures of Vedic, Epic and Purāṇic Ages. The research method used is that of collecting data from primary sources such as hymns on Aśvins in the Ṛgveda and the Atharvaveda, anecdotes of Aśvins in the Śatapatha Brāhmaṇa, the Mahābhārata, the Rāmāyaṇa, the Harivaṃśa and the various versions of Purāṇa as well as secondary sources such as concerning literary works; translating them into Thai and examining and then analysing them. The conclusion drawn is that the role of Aśvins is two-fold. One is an anthropomorphized form of nature phenomena; the other is that of a real, historical person.

On the one hand, Aśvins might be the personification of the first light in the sky or the twilight before dawn. The fact that they are inseparable might mean that they represent the twin-lights or the inbetween-hour: half dark, half light when the sky is red-white in colour.

On the other hand, they might be historical persons. They should be two kings of the Solar Race of ancient India. They were two handsome men, clever and kind who possessed the amazing healing abilities, and were the typical helpers who delivered others from distress. Their virturs and abilities were sung in praise through the years so much so that they were elevated to immortality as were all other Indian heroes.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีอุปการคุณ สถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้คือ

อาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา เป็นผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับโครงเรื่องวิทยานิพนธ์ แนะนำเรื่องตำรา เอกสาร และแหล่งศึกษาค้นคว้า กรุณาให้คำตอบที่กระจ่างแจ้งกับปัญหาที่ผู้วิจัยได้เรียนถาม และให้ยืมตำราส่วนตัวของท่าน ตลอดทั้งสละเวลาเอาใจใส่ในการตรวจแก้ข้อบกพร่องอย่างละเอียดและกรุณาช่วยชัดเกลาสำนวนภาษาไทยด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สินสกุล เป็นทั้งอาจารย์ท่านแรกที่ได้วางรากฐานวิชาภาษาสันสกฤตและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์ อาจารย์ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นในการเขียนวิทยานิพนธ์และเอาใจใส่ในการตรวจแก้ส่วนที่บกพร่องอย่างละเอียดถี่ถ้วนและสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดพิมพ์รูปเล่มอย่างละเอียดจนวิทยานิพนธ์เสร็จสิ้นลงได้ด้วยดี

รองศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ฟาพานิช ได้กรุณาให้คำตอบปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ทำการวิจัยและคอยให้กำลังใจด้วยความห่วงใยอยู่เสมอ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชาครัตพงศ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาพรรณ ณ บางช้าง ที่ให้กำลังใจอยู่เสมอ

ขอขอบคุณสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำห้องวิจิตรวาทการ หอสมุดแห่งชาติ ที่ได้ให้ความสะดวกในการเข้าศึกษาค้นคว้าหนังสือที่เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ที่ให้กำลังใจและห่วงใยเสมอ และขอขอบคุณญาติพี่น้อง มิตรสหายทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจในการศึกษา ตลอดทั้งหัวหน้างานทุกท่าน ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ศึกษาจนสำเร็จ

คำชี้แจง ก.

การใช้อักษรย่อและหมายเลขในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

การใช้อักษรย่อ

AB.	: Āitareya Brāhmaṇa
AV.	: Atharva Veda
B.car.	: Buddha-carita
Bh.P.	: Bhāgavata Purāṇa
H.	: Harivaṃśa
MBh.	: Mahābhārata
R.	: Rāmāyaṇa
RV.	: Ṛgveda
ŚB.	: Śatapatha Brāhmaṇa
TA.	: Tāitiya Āraṇyaka
TB.	: Tāittirīya Brāhmaṇa
VP.	: Viṣṇu Purāṇa

การใช้หมายเลข

1. หมายเลขในคัมภีร์ฤคเวทใช้ระบบ มณฑล / สูกตะ / มันตระ เช่น (RV.VIII.5.5) เท่ากับ คัมภีร์ฤคเวท มณฑลที่ 8 สูกตะที่ 5 มันตระที่ 5 และ (RV.V.74.6; 75.3) เท่ากับ คัมภีร์ฤคเวท มณฑลที่ 5 สูกตะที่ 74 มันตระที่ 6 และสูกตะที่ 75 มันตระที่ 3

2. หมายเลขในคัมภีร์อถรรพเวทใช้ระบบ กาณฑ์ / สูกตะ / บท เช่น (AV.II.30.2) เท่ากับ อถรรพเวท กาณฑ์ที่ 2 สูกตะที่ 30 บทที่ 2

3. หมายเลขในคัมภีร์พราหมณะใช้ระบบ กาณฑ์ / อัธยายะ / พราหมณะ/ บท เช่น (ŚB.XII.7.1.10) เท่ากับ ศตปถพราหมณะ กาณฑ์ที่ 12 อัธยายะที่ 7 พราหมณะที่ 1 บทที่ 10

4. หมายเลขในมหาภารตะใช้ระบบ บรรพ / บท / โศลก เช่น (MBh.XVIII.6.215) เท่ากับ มหาภารตะ บรรพที่ 18 (สวรรคาโรหณบรรพ) บทที่ 6 โศลกที่ 215

5. หมายเลขในรามายณะใช้ระบบ กาณฑ์ / บท / โศลก เช่น (R.I.117.14) เท่ากับ รามายณะ กาณฑ์ที่ 1 บทที่ 117 โศลกที่ 14

6. หมายเลขในปุราณะใช้ระบบ สกันธะ / อัธยายะ / โศลก เช่น (Bh.P.IX.3.11) เท่ากับ ภาควตปุราณะ สกันธะที่ 9 อัธยายะที่ 3 โศลกที่ 11 และใช้ระบบ อัธยายะ / อังศะ / โศลก เช่น (VP.I.3.7) เท่ากับ วิษณุปุราณะ อัธยายะที่ 1 อังศะที่ 3 โศลกที่ 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง ข.

บทสวดสรรเสริญเทพอัศวินในคัมภีร์ฤคเวท

จำนวนบทสวดสรรเสริญเทพอัศวินในคัมภีร์ฤคเวทมีทั้งหมด 56 สูกตะ ดังนี้

มณฑลที่ 1 มี 18 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 3, 22, 34, 46, 47, 112, 116 117, 118, 119, 120, 157, 158, 180, 181, 182, 183, 184

มณฑลที่ 2 มี 1 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 39

มณฑลที่ 3 มี 1 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 58

มณฑลที่ 4 มี 3 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 43, 44, 45

มณฑลที่ 5 มี 6 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 73, 74, 75, 76, 77, 78

มณฑลที่ 6 มี 2 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 62, 63

มณฑลที่ 7 มี 8 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74

มณฑลที่ 8 มี 12 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 5, 8, 9, 10, 22, 26, 35, 62, 74, 75, 76 และใน วาลขิลยะ อีก 1 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 57

มณฑลที่ 10 มี 5 สูกตะ ได้แก่สูกตะที่ 39, 40, 41, 106, 143

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้แปลบทสวดสรรเสริญเทพอัศวิน มณฑลที่ 1 สูกตะที่ 112 และ 116 ซึ่งเป็นสูกตะที่กล่าวถึงรายชื่อของบุคคลที่เทพอัศวินได้ให้ความช่วยเหลือไว้ในภาคผนวก ก. ส่วนบทสวดบางมันตระในสูกตะอื่น ๆ ผู้วิจัยได้ยกมาแปลไว้ตามเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในแต่ละบทของวิทยานิพนธ์

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ฉ

กิตติกรรมประกาศ..... ฌ

คำชี้แจง ก. การใช้อักษรย่อและหมายเลขในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้..... ญ

คำชี้แจง ข. บทสวดสรรเสริญเทพอัศวินในคัมภีร์ฤคเวท..... ฏ

บทที่

1. บทนำ..... 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย..... 2

วิธีที่จะดำเนินการวิจัย..... 2

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย..... 3

2. ฉายานามของเทพอัศวิน..... 4

เทพอัศวิน..... 4

ฉายานามของเทพอัศวิน..... 5

3. เรื่องราวของเทพอัศวินในสมัยพระเวท มหากาพย์และปุราณะ... 18

กำเนิด..... 18

รูปสมบัติ..... 23

ครอบครัว..... 27

พาหนะ..... 30

ที่อยู่..... 34

หน้าที่..... 37

อำนาจและความสามารถ..... 41

คุณสมบัติพิเศษ..... 45

บทที่ หน้า

4. บทบาทของเทพอัศวิน..... 47
บทบาทที่สำคัญในโลกสวรรค์..... 47
บทบาทที่สำคัญในโลกมนุษย์..... 50
บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปในสมัยหลัง..... 54

5. การเปรียบเทียบและการวินิจฉัยเรื่องเทพอัศวิน..... 57
การเปรียบเทียบเทพอัศวินกับสิ่งที่เป็นคู่..... 57
การเล่นคำจำนวนสามกับเทพอัศวิน..... 60
การวินิจฉัยเรื่องเทพอัศวินของนักภารตวิทยา..... 65

6. ความรู้เกี่ยวกับเทพอัศวินในประเทศไทย..... 69

7. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ..... 77

บรรณานุกรม..... 80

ภาคผนวก ก. บทสวดสรรเสริญเทพอัศวิน..... 86
ข. วีรบุรุษแฝดกลายเป็นดาวในจักรราศี..... 102

ประวัติผู้เขียน..... 104

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย